

військовослужбовця психогігієнічних, психопрофілактичних засобів, яка повинна бути спрямована на зниження нервово-психічної напруженості, відновлення психічної енергії та покращення самопочуття шляхом формування та розвитку саногенного потенціалу в учасників бойових дій.

Перспективами дослідження є розробка реабілітаційно-психологічної моделі та апробація програми формування саногенної поведінки в учасників бойових дій у пункті постійної дислокації батальйону.

Список використаної літератури

1. Гільман А.Ю. Проблема саногенного мислення в зарубіжній науці // Вісник Харківського національного університету, №1150, Т.57, с.64-68. http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPC_2015_1150_57_16
2. Кожевнікова В.А. Особливості особистості та поведінкові зміни у осіб, що пережили екстремальні події: Автореф. дис. канд. психол. наук. АМН України: 19.00.04 / Кожевнікова Вікторія Анатоліївна. Харків, 2006. 18с.
3. Лесков В.О. Соціально-психологічна реабілітація військовослужбовців із районів військових конфліктів. Дис.канд.психол.наук, Х., 2008, с.67
4. Орлов Ю.М. Восхождение к индивидуальности. М.: Просвещение, 1991
5. Осадько О.Ю. Саногенний потенціал личности как объект системно-психологического исследования // GESJ: Education Science and Psychology 2016. No.3(40). С. 20-26 <https://docplayer.ru/60864895-Udk-sanogennyu-potencial-lichnosti-kak-obekt-sistemno-psihologicheskogo-issledovaniya.html>
6. Пасічник І.Д. Мислення як предмет психології. Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер. : Психологія і педагогіка.2013 №25, с. 3-9. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoapp_2013_25_3
7. Спивак И.М. Психолого-педагогическая концепция обучения взрослых саногенному поведению // Вестник МГОУ. Серия: Психологические науки. 2011. № 1. С. 113–117.

Світлана Мащак

*Дрогобицький державний педагогічний університет імені
Івана Франка*

ВИКЛАДАЧ ПСИХОЛОГІЇ ЯК СУБ'ЄКТ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ

Постановка проблеми. Професійна педагогічна діяльність викладача психології як суб'єкта психологічного супроводу особистісно-професійного становлення студентів педагогічного університету вимагає інноваційних змін

до формування професійної компетентності усіх учасників освітнього процесу. В сучасних соціокультурних, інформаційних умовах освітнього простору викладач психології як суб'єкт психологічного супроводу особистісно-професійного становлення студентів повинен не тільки бути провідником науково-культурного і професійного досвіду, а й постійно розвивати свою особистість, індивідуальну неповторність у виборі шляхів, форм та методів викладання психологічних дисциплін, створювати сприятливі умови для розвитку власного індивідуального стилю педагогічної діяльності, спілкування та індивідуального стилю навчання студентів, розвивати індивідуальну професійну свідомість та самосвідомість. З огляду на це, особистісний розвиток викладача педагогічного університету як суб'єкта психологічного супроводу орієнтований на «студентоцетрований» підхід та рух до компетентнісної психологічної підготовки майбутніх педагогів, психологів як креативних і непересічних особистостей. Психолого-педагогічні розвідки, психологічні дослідження у цьому плані багаточисельні та різноаспектні, проте, відсутні системні дослідження суб'єкта (особистості викладача) психологічного супроводу особистісно-професійного становлення студентів.

Мета статті – психологічний аналіз особистості викладача психології як суб'єкта психологічного супроводу особистісно-професійного становлення студентів педагогічного університету.

Виклад основного матеріалу. Рух особистості у просторі професійної діяльності сучасна наукова педагогічна спільнота розглядає як особистісне становлення суб'єкта. У психологічній літературі поняття «суб'єкт» розглядають ґносеологічному та онтологічному аспектах. Детальний аналіз проблеми зустрічаємо у наукових розвідках В. Татенко, В. Слободчикова, Г. Ісаєва, К. Абульханової-Славської. Дослідники вважають, що суб'єкт – це людина, творець предметно-практичної діяльності і пізнання; становлення та оволодіння нею власним духовним життям. В. О. Татенко дотримується думки, що суб'єкт – це індивід, який свідомо, відповідально та творчо керується моральними принципами людського співжиття, беручи за точку відліку себе та інтегрує в

індивідуальному досвіді засоби, результати мету життя та діяльності [6, с. 15].

Слід зауважити, що поняття «суб'єкт» дуже часто використовується для позначення активного, ініціативного учасника міжособистісної взаємодії [1, 6]. Для нашого дослідження усі підходи становлять науковий інтерес. Проте, для педагогічної діяльності викладача психології саме позитивна, здорова педагогічна взаємодія викладача та студента визначає особливості становлення в професійній діяльності. Педагогічна взаємодія викладача та студента – це володіння вміннями спілкування, особистісного, надособистісного та міжособистісного діалогу, культура мовлення із збереженням науковості викладу змісту наукової дисципліни, толерантність та повага до внутрішнього світу іншої людини, безконфліктна взаємодія.

Теоретичною основою концепції становлення особистості викладача у професійній педагогічній діяльності є дослідження О.Г. Асмолова, О.М. Бандурки, Р. Мейо, Ф. Лерш, Є.О. Клімова, А.К. Маркової, М.В. Савчина, В.П. Москальця, С.Д. Максименка. Науковці дотримуються думки, що ядром професійного становлення є розвиток особистості в процесі професійного навчання, освоєння азів професії і здійснення професійної діяльності [2, 4, 5, 7]. Процес становлення особистості викладача в освітньому просторі педагогічного університету та професійній діяльності індивідуально своєрідний, неповторний і дає можливість для самоактуалізації і професійного розвитку, дозволяє суб'єкту педагогічної діяльності усвідомлено проектувати свою професійну діяльність, досягати професійного «акме». Особистісний аспект професійної діяльності викладача вищої школи характеризується низкою професійно-важливих якостей та індивідуально-психологічних характеристик, які забезпечують виконання професійних функцій.

Системоутворювальним чинником особистісного розвитку викладача психології як суб'єкта психологічного супроводу особистісно-професійного становлення студентів педагогічного університету є його соціально-професійна спрямованість, вміння налагоджувати міжособистісну взаємодію, а особистісне становлення викладача вищої школи породжує потребу в розвитку, самороз-

витку, взаємонавчанні, взаємовихованні, професійному самозбереженні і прагненні до реалізації своїх неповторних індивідуальних особливостей у педагогічному спілкуванні. Слід зауважити, що ефективність становлення особистості викладача в професійній діяльності визначається такими умовами:

- сформованістю професійно-важливих та особистісних якостей;
- відповідністю дидактичних можливостей викладача цілям і завданням навчання;
- сформованістю у викладача досвіду науково-дослідницької роботи та участі в інноваційних процесах;
- особистісною зацікавленістю викладача в творчому науковому пошуку.

Особистість викладача психології як суб'єкта психологічного супроводу особистісно-професійного становлення студентів передбачає свідомий вибір, прийняття і виконання людиною соціальної ролі педагога. Досягнення високої майстерності у навчанні й вихованні особистості студентів визначаються особистісними якостями викладача, його духовним потенціалом, а також рівнем розвитку його педагогічних здібностей. Оскільки, педагогічні здібності викладача психології – це певне поєднання психологічних та особистісних якостей, що забезпечують досягнення високих результатів у навчанні, вихованні та розвитку студентів, тоді його педагогічна діяльність вимагає не тільки спеціальної організації і професійних умінь та навичок, але й цілого ряду сформованих психологічних індивідуальних особливостей.

Особливе місце у моделі особистісного розвитку викладача психології як суб'єкта психологічного супроводу особистісно-професійного становлення студентів займає духовний вимір педагога, на який часто зорієнтовані студенти. Дослідники зазначають, що духовність – це складний психологічний феномен, вияв внутрішнього світу особистості, інформаційно-енергетична структура особистості, це – індивідуальна особливість особистості двох фундаментальних потреб: ідеальної потреби пізнання і соціальної потреби жити і діяти для інших [3, с. 93]. Особливою формою прояву духовного «Я» є здатність до само-

пожертви, що в особливий спосіб засвідчує моральний обов'язок людини. Духовне і моральне самоствердження, самовираження забезпечує загальну оптимістичну спрямованість життя до досконалості, гармонії, універсальності особистості, актуальності віри, надії, любові, мудрості, реалізації тенденції бути [7, с. 74]. А викладач психології – це особистість, яка творить і пізнає себе, виконуючи соціальні функції.

Формування та розвиток викладача та студента у особистісному та професійному плані засобами психологічних технологій пропонує український дослідник Мирослав Савчин. Інновації та системний підхід до особистісно-професійного розвитку майбутнього фахівця, психолога, педагога дозволили науковцю презентувати та апробувати авторську програму особистісного становлення і професійного розвитку. Поділяємо думку науковця, що особистість повинна володіти «фундаментальними автентичними здатностями - вірити, любити, творити добро та боротися зі злом», забезпечити цілеспрямованість життя, виробляти оптимально-розвивальний стиль, працювати із власною особистістю, забезпечити особистісне зростання, самоздійснення, самореалізацію, самоствердження і самовираження та «обслуговувальними» здатностями (переживання, здатностями думати, рефлексувати). Вважаємо, що такий підхід змінить напрям становлення викладача психології у професійній діяльності, скерує його «до живого знання про живу особистість», а отже й особливості формування, становлення і розвитку суб'єктів освітнього процесу [8, с. 114].

Суб'єктність викладача психології присутня у засобах і методах спілкування, впливу на майбутнього фахівця. Особистість викладача починається із функціонування духовного Я і забезпечує ефективну рефлексивність: вихід за межі психічних, психологічних, особистісних, соціальних процесів та властивостей, а також здатності до суб'єктивної репрезентації, саморозвитку. Особистість викладача психології із вираженим духовним «Я» здатна здійснювати регуляцію і саморегуляцію, керувати власною активністю, організовувати і координувати зусилля на реалізацію успішної професійної діяльності. Це створює підґрунття для своєрідного метакогнітивного моніторингу: відкриття

духовного інтелекту, метамислення, матапам'яті, бажанні долати власну обмеженість у знаннях про себе, навколишній світ, віковий психічний розвиток учнів та педагогічну діяльність загалом [8, с. 117].

Духовний потенціал у інтелектуальній сфері викладача психології забезпечують цілісність, усвідомленість, об'єктивність сприймання внутрішнього світу людини, особистості студента, своєчасну актуалізацію позитивного досвіду, функціонування творчої уяви та педагогічного мислення.

Емоційно-ціннісний рівень духовного «Я» викладача психології – це володіння високим духовним потенціалом (духовні стани, молитва, сповідь, каяття, смирення), наявності духовного ідеалу (віра, надія, любов), відчуття реальності свого Я (фізичного, морального, соціального, духовного), мотивація до конструктивної діяльності, творча натхненність, цілісність внутрішнього світу (Я-концепції), здатність бути собою, відчуття зовнішньої та внутрішньої свободи, визнання безумовної цінності студента та людини загалом [8].

Модель особистості викладача психології, орієнтованої на духовну парадигму значно розширює простір детермінації особистісних та психічних феноменів, вести до позитивних змін у розумінні змісту педагогічної діяльності, її професійних ресурсів.

Оволодіння професією є довготривалим складним процесом, який має свої закономірності, охоплює декілька етапів в цілому генезису особистості у просторі та часі професійної діяльності. Усі етапи професійного становлення є безумовно важливими для особистісного та професійного розвитку. Важливим етапом професійного становлення викладача є етап професійної адаптації. Це складний процес активної взаємодії особистості й професійного середовища, цілеспрямований, усвідомлений процес прийняття особистістю змісту професійної педагогічної діяльності, що в найбільшому ступені забезпечує ефективність науково-педагогічної діяльності, збереження психоемоційного здоров'я особистості та особистісну задоволеність професійною самореалізацією. Науковцями запропонована модель професійної адаптації викладача, яка включає аналіз об'єктивних та суб'єктивних чинників цього процесу.

Першим елементом професійно-педагогічної адаптації є *психофізіологічна адаптація* як процес пристосування індивіда до умов професійної діяльності пов'язаних з емоційними, психічними труднощами (нервово-психічна перевтома). Показниками цього рівня адаптації є рівень психічного здоров'я, відсутність емоційного згоряння й успішне подолання професійних криз.

Другим елементом є власне *професійна (виробнича) адаптація* фахівця як процес привласнення особистістю як суб'єктом праці характерних рис і умов педагогічної діяльності. Третім елементом є *соціальна-психологічна адаптація* - процес входження особистості як суб'єкта спілкування в систему внутрішньо групових взаємин: перехід фахівця у позицію викладача, науковця, організатора спільної діяльності, консультанта. Особлива складною є адаптація до ролі викладача, оскільки відбувається перехід від соціальної ролі до ролі підлегло-керівника, реагуючого-ініціатора, слухача-комунікатора, члена групи – лідера групи, того, кого мотивують – того, хто мотивує, того, хто відповідає – того, хто запитує, того, кого оцінюють – того, хто оцінює, студента-викладача. Об'єктивними показниками адаптованості є рівень і характер спілкування, система комунікацій, суб'єктивними – емоційна задоволеність спілкуванням з колегами і студентами, почуття єдності з вузівським оточенням.

Четвертим елементом є *особистісна адаптація*, головною складовою якої є позитивна «Я-концепція» фахівця як єдність, конгруентність, неконфліктність його «Я як особистості» та «Я як професіонала».

Суб'єктивно особистісна адаптація переживається викладачем психології як усвідомлення цілісності свого «Я», як професійна та особистісна самоактуалізація, прагнення до самовдосконалення. Професійна адаптація - складний феномен постає у двох формах: як процес і як результат. А отже, можна стверджувати, що професійна адаптація відбувається поступово, розгортаючись у часі і просторі професійної діяльності та спрямована на конкретно зафіксований у показниках результат навчання, виховання, розвитку, взаємонавчання та взаємовиховання, самовиховання, взаєморозвитку та саморозвитку викладача психології та студента як суб'єктів освітнього процесу.

І ще один важливий аспект особистісного зростання викладача психології як суб'єкта психологічного супроводу особистісно-професійного становлення студентів базується на застосуванні принципу мотиваційного забезпечення навчального процесу. Багато психологів висловлюють думку про необхідність цілеспрямованого формування в студентів позитивної мотивації навчально-професійної діяльності, підкреслюючи складність управління цим процесом.

Проведене нами дослідження дало змогу визначити принципи й психолого-педагогічні умови забезпечення педагогічної взаємодії:

1. Формувати (і підтримувати) прагнення студентів виявити і утвердити себе через навчально-професійну діяльність. Із цією метою слід використовувати: ознайомлення з майбутньою професійною діяльністю, її суспільною значимістю; створення уявлень про професіонала з обраної спеціальності, усвідомлення близьких (безпосередніх) і кінцевих (перспективних) цілей професійного навчання; складання «Образу-Я» фахівця особистості; формування ціннісних орієнтацій, що пов'язані з професійною діяльністю; забезпечення засобами психологічних дисциплін умов для самопізнання, самовиховання, стимулювання прагнення до самовдосконалення; підтримка допитливості, креативності, пізнавального психологічного клімату в студентській академічній групі. Як наслідок, формується часова перспектива, ідентифікація з професійною моделлю, уявлення про себе в майбутньому в ролі особистості як суб'єкта професійної діяльності.

2. Допомогати (навчати) мінімізувати тривожність, невпевненість щодо професійної діяльності, приділяти увагу розвиткові професійних якостей, здібностей до саморегуляції (діяльність психологічної служби, лабораторії психолого-педагогічних технологій).

3. Навчання набуває життєвого сенсу, якщо приносить задоволення, переживання успіху, усвідомлення свого просування вперед. Самооцінку студентам слід підвищувати за рахунок успіху у взаємодії та спілкуванні, а не зниженням рівня домагань.

4. Забезпечення гармонійної педагогічної взаємодії, що сприяє розвитку та саморозвитку студентів, оволодіння знаннями, вміннями та навичками безконфліктного спілкування.

Висновки. Професійна педагогічна діяльність вузівського фахівця багатогранна й має декілька сторін – навчальну, педагогічну, наукову, методичну, виховну, яким відповідає комплекс особистісних здатностей, педагогічних здібностей, психологічних знань, професійних умінь та навичок. Володіння викладачем психології як суб'єкта психологічного супроводу особистісно-професійного становлення студентів сукупністю цих особистісних здатностей і професійних здібностей допомагає викладачеві вищої школи досягати високого рівня майстерності і засобами психології ефективно впливати на формування особистості студента, сприяти розвитку його професійної свідомості та самосвідомості, педагогічних здібностей, психологічної компетентності у взаємодії та спілкуванні, становленню позитивної особистісної та професійної мотивації, можливості до самореалізації.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у дослідженні резервів духовного потенціалу у взаємодії, укладання переліку характеристик рівнів духовності особистості викладача психології як суб'єкта психологічного супроводу особистісно-професійного становлення студентів.

Список використаної літератури

1. Абульханова К.О. Методологічне значення категорії суб'єкта для сучасної психології / К.О. Абульханова // Людина. Суб'єкт. Вчинок: філософсько-психологічні студії / О.А. Донченко [та ін.]; заг. ред. В.О. Татенко. – К.: Либідь, 2006. – С. 37–51.
2. Бондаренко О.Ф. Психологічні особливості сучасного студента та проблеми підготовки психолога-практика / О.Ф. Бондаренко // Практична психологія і соціальна робота. 2003. - №4. - С. 10-11.
3. Жигайло Н. Спів Життя. / Наталя Жигайло - Львів: ЛНУ імені І. Франка, 2020. – С. 93-94.
4. Жигайло П. Психологічні проблеми адаптації студентів-першокурсників і шляхи їх вирішення / П. Жигайло//Педагогіка і психологія професійної освіти. - 2004. - №4. - С. 107-112.
5. Копопкин О.А. Общая способность к саморегуляции как фактор субъективного развития О.А. Копопкин//Вопросы психологии. - 2004. - №2. - С. 128 - 135.
6. Татенко В.О. Суб'єктна парадигма в психології освіти / Віталій Олександрович Татенко // Психологія і педагогіка, 2004. - №2. - С. 11-23
7. Поторій Я.І. Особливості ціннісно-мотиваційної сфери студента / Я.І. Поторій// Практична психологія та соціальна робота. - 2002. - № 2, - С. 36-39.

8. Савчин М.В. Здатності особистості: монографія / Мирослав Васильович Савчин. - К. : ВЦ "Академія", 2016. - 288с. - (Серія "Монограф").

Діана Мельник
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка

ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ В КОНТЕКСТІ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Науковий керівник: кандидат психологічних наук, доцент
Світлана Заблоцька

Постановка проблеми. Інтеграційні процеси у шкільній освіті особливо актуальні для початкової ланки навчання. Це пов'язано з віковими особливостями молодших школярів: дитина молодшого шкільного віку у зв'язку з особливостями сенсорного розвитку, синкретичного сприйняття навколишнього світу, наочно-практичного характеру мислення, взаємної обумовленості всіх сфер життєдіяльності природним чином підготовлена до засвоєння інтегрованих знань, єдності способів пізнавальної діяльності, що є важливим засобом у вихованні особистості молодшого школяра [5].

Виклад основного матеріалу. Для розуміння важливості реалізації інтегрованого підходу в навчальному процесі важливо знати не тільки способи відбору змісту і методику навчання на інтегрованій основі, тобто педагогічний аспект, а насамперед те, що ми називаємо психологічною характеристикою, тобто значення інтеграції в особистісному розвитку дитини, окремих її психічних якостей.

У дітей дошкільного віку досить рано складається своя "картина світу", визначене уявлення про світ із книг, розповідей дорослих, засобів масової інформації, спілкування один з одним. Знання, які отримує дитина із зазначених джерел, мають досить строкатий, мозаїчний характер. Прик-